

Potravinová bezpečnost ve světle ruské invaze na Ukrajinu

Ukrajina i Rusko patří mezi nejvýznamnější producenty zemědělských komodit na světě. Dohromady obě země globálně produkují **19 % ječmene, 14 % pšenice, 4 % kukuřice a přes polovinu slunečnicového oleje.**

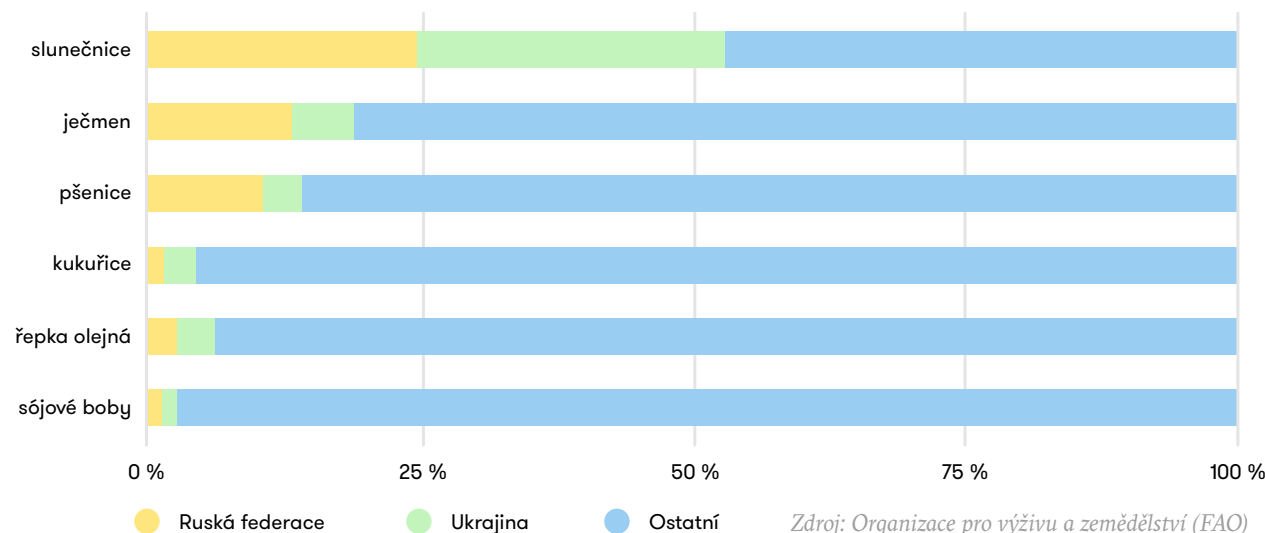
Ruská agrese na Ukrajině již vedla k **uzavření černomořských přístavů** a k **rozhodnutí Ukrajiny zastavit vývoz klíčových potravin** jako jsou pšenice nebo slunečnicový olej, aby zajistila domácí zásobování. **Nejistota panuje také kolem budoucnosti ruského vývozu potravin** vzhledem k možným důsledkům hospodářských sankcí uvalených na zemi.

Omezení dovozu těchto surovin z Ukrajiny a Ruska se dotkne **především rozvojových zemí Blízkého východu a Afriky**, z nichž mnohé se již před konfliktem potýkaly s vysokými cenami potravin a hnojiv. Např. pro Egypt představuje pšenice z Ukrajiny a Ruska 85 % celkového dovozu této obilniny. **Kvůli nedostatku obilí na světovém trhu hrozí globální potravinová krize.**

V minulosti byl růst cen obilí a nedostatek potravin jednou z příčin **nepokojů na Blízkém východě**, které vedly k **Arabskému jaru.**

Podíly na celosvětové produkci vybraných plodin

(průměr za období 2016/2017–2020/2021)

Nejistota letošní úrody a sklizně na Ukrajině

- Vývoj konfliktu v následujících týdnech bude rozhodující.
- **Zemědělci v polovině března připravují půdu na setí zeleniny. Od února do května se začíná připravovat půda pro setí pšenice, ječmene, kukuřice a slunečnice** a aktuálně nelze předvídat, zda budou zemědělci úrodu na Ukrajině moci sklízet.
- **Přesuny obyvatelstva, škody na zemědělské infrastruktuře a narušení trhů a potravinových řetězců ovlivní potravinovou bezpečnost** na Ukrajině i v zemích závislých na dovozu z ní v krátkodobém i dlouhodobém horizontu. Tyto vlivy se projeví i na cenách potravin na světovém trhu.

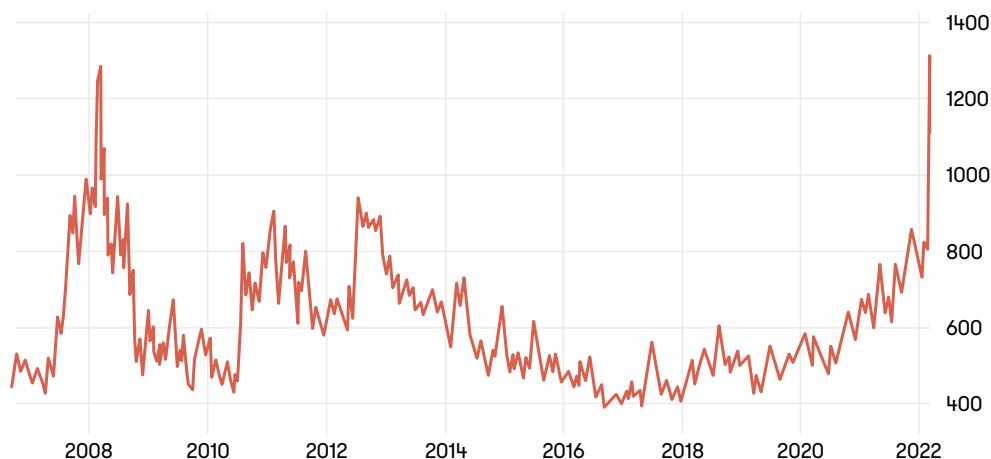
Pokračování v růstu již vysokých cen potravin

- Už před ruskou invazí **ceny potravin rostly**.
- S cenami energie rostly a dále rostou také **ceny hnojiv**.
- Vliv na ceny měla i **pandemie COVID-19**. Například **horší propustnost hranic omezila pohyb pracovní síly nebo vedla ke zpožděním v lodní dopravě**.
- Specificky u **pšenice** se cena zvýšila kvůli **špatné loňské sklizni v Kanadě a USA**.
- Po **ruské invazi na Ukrajinu** cena potravinářské pšenice stoupla na rekordní úroveň.

Vývoj ceny pšenice od roku 2006 do 16. března 2022

(USD/bušl)

Graf zachycuje momentální nárůst cen pšenice ve srovnání se světovou potravinovou krizí z r. 2007–2008 i z r. 2010–2012, která přispěla k nepokojům Arabského jara.

Zdroj: Kurzy.cz

Reakce ČR: zrušení povinných biopaliv

- V **produkci obilovin** je ČR dlouhodobě **soběstačná**. Problémem zůstávají rostoucí ceny energií, které se promítají do cen hnojiv a dalších vstupů zvyšujících ceny potravin.
- V reakci na prudké zdražování pohonných hmot vláda v první polovině března rozhodla o **zrušení povinnosti přimíchávat biosložky do benzínu a nafty**. Rozhodnutí čelí kritice, že biosložky bude muset nahradit dovážená ropa a že ve výsledku tento **krok ceny pohonných hmot zásadně nesníží**.
- **Ve světle potravinové krize je však důležité poskytnout větší část zemědělské půdy k výrobě potravin**.
- Nabízí se otázka dopadu tohoto kroku na emise skleníkových plynů. Podle zákona o ochraně ovzduší mají distributoři pohonných hmot povinnost snižovat emise z prodaných paliv přimícháváním určitého procenta biosložky. **Ne vždy ale mají biopaliva v analýze celého životního cyklu nižší emise skleníkových plynů než fosilní paliva**, zvláště pokud při jejich pěstování dochází ke změně využití půdy. Navíc často dochází k **negativním dopadům např. na kvalitu půdy nebo biologickou rozmanitost**. Rozdíl je v tom, že emise z biopaliv jsou při nové úrodě opět pohlceny v biomase, takže se proces může opakovat bez rizika kumulativního znečištění spojeného s fosilními palivy.
- Nejen pro **plnění klimatických cílů**, ale i v zájmu **zachování potravinové bezpečnosti a zvýšení biodiverzity** v zemědělské krajině, **je žádoucí snížit závislost na palivech obecně** (fosilních i biopalivech), případně využít vhodnějších alternativ, počínaje např. biopalivy z nepotravinářské biomasy a biologického odpadu.

Využití biomasy v EU

Zdroj: Vlastní zpracování podle Institutu pro udržitelný rozvoj a mezinárodní vztahy (IDDRI)

43 %
krmiva

13 %
potravin

23 %
průmysl

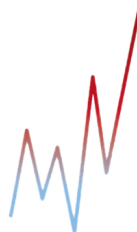

20 %
energie

Dopady a reakce EU

- EU je jako celek v produkci a zásobení obilovinami zajištěná a **nedostatek potravin ji z důvodu ruské invaze na Ukrajinu nehrozí**. Situace se však promítne do dalšího **zvýšení cen potravin**.
- Někteří představitelé EU a vlád členských zemí na potenciální ohrožení potravinové bezpečnosti reagovali **rozvířením diskuzí o možných dopadech strategií Zelené dohody pro Evropu – zejména Z farmy na vidličku a Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030** na potravinovou bezpečnost.
- Jelikož tyto strategie cílí mimo jiné na zásadní **snížení používání hnojiv, pesticidů a zvýšení celkové neproduktivní plochy** za účelem **zařazení krajinotvorných prvků a zvýšení biodiverzity**, argumentují mnozí aktéři tím, že dojde k poklesu zemědělské produkce.

Materiál zpracovala Michaela Kožminová
(michaela.kozminova@amo.cz).
Grafická úprava Jaroslav Kopřiva.

Klíčové závěry a výhledy do budoucna

- Na rozdíl od přímého ohrožení potravinové bezpečnosti EU může mít konflikt na Ukrajině **výraznější dopad na unijní živočišnou výrobu**, jelikož se snižuje dostupnost krmiv (Ukrajina produkuje nejvíce kukuřice pro krmení zvířat v Evropě). Některé vlády proto plánují zvýšit svou produkci krmiv pro zajištění živočišné výroby. **V zájmu potravinové bezpečnosti by ale bylo efektivnější využít více dostupných zdrojů jako potraviny, než jako krmivo.**
- Tzv. **hnojivová krize** zase může být **příležitostí pro odklon od chemických hnojiv a přechod k přírodním hnojivům nebo preciznímu zemědělství**. Jeho principem je dodávat plodinám jen takové množství vstupů (např. hnojiv), které skutečně spotřebují. Zvyšuje se tak efektivita vstupů a snižuje se jejich plýtvání a s ním spojené znečišťování půdy a vodních zdrojů.
- V dlouhodobějším horizontu právě **směr Evropské zelené dohody a Strategie z farmy na vidličku** představuje nutnou **změnu zemědělství a potravinářského systému pro zajištění potravinové bezpečnosti v kontextu klimatické změny**.
- V případě, že se nyní v panice z nedostatku potravin od udržitelných cílů odvrátíme a **na přírodní zdroje vyvineme o to větší tlak, hrozí naopak, že ve světle rychleji ubývajících zdrojů vzroste i potenciál dalších konfliktů**.